

TÁMOP-1.4.1.-11/1-2012-0032

Tervezés az ifjúságügyben

 ÚJ SZÉCHENYI TERV

Tervezés az ifjúságügyben

Nemzeti Fejlesztési Ügynökség
www.ujszchenyiterv.gov.hu
06 40 638 638

A projekt az Európai Unió támogatásával, az Európai Szociális Alap társfinanszírozásával valósul meg.

Tervezés az ifjúságügyben

Szakmai Lektor:
Kárpáti Árpád

A kiadvány a
„Fiatalok Fehérvárért – Pályakezdő munkanélküliek
bevonása közösségi feladatok ellátásába” című,
TÁMOP-1.4.1.-11/1-2012-0032
számú pályázat keretében valósult meg.

A kiadvány tartalma
nem feltétlenül tükrözi az Európai Unió
hivatalos álláspontját.

Bevezető

Az ifjúságról való gondolkodás alakulásának története az ifjúság modern fogalmának kialakulásával kezdődött, az ifjúság modernizált fogalma pedig az ipari társadalom fejlődésével született. A múlt században a fiatalkor drámaian meghosszabbodott, a korai munkába állást tanulás, szabadidős tevékenységek, szabadság, gyakran felelősség nélküliség váltotta fel. Az ifjúkornak, mint várakozási időszaknak a felfogása rányomta bélyegét a fiatalokról való mai gondolkodásunkra is.

Az ifjúsági szolgáltatások a 20. század végére a fiatalok szükségleteit, igényeit kielégítendő szervezett tevékenységgé váltak Magyarországon, melynek megvalósításában aktív szerepet játszanak az állami, önkormányzati, egyházi és civil szolgáltató intézmények, szervezetek. Az utóbbi évtizedben lezajlott változások azonban új kihívások elé állították az ifjúsági szolgáltatások szervezőit. Megváltozott igényekre, új technológiai környezetben kell egy olyan generáció felnőtté válását segíteni hasznos programokkal és szolgáltatásokkal, melynek tagjai teljes egészében a jogállami keretek között kiépülő, globális kihívásokkal küzdő, alapvetően individuális orientációjú fogyasztói társadalom viszonyaira szocializálódtak.

A millenniumi generáció – azaz az 1980 után születettek – életmódja, demográfiai magatartása, fogyasztási szokása, a nemzethez és a nemzetek feletti közösséghez való viszonya épp úgy sajátos jellemzőket mutat a korábbi korosztályokhoz képest, mint a munkaerőpiacról, jövőről vagy éppen a kommunikációról alkotott véleménye.

Az Ifjúságszakmai Füzet erről a generációról szól a fiatalokkal foglalkozó szakértőknek. Reméljük haszonnal forgatja majd minden gyakorló vagy leendő ifjúságügyi szakember, aki a fiatalok felnőtté válását kívánja megkönnyíteni munkájával!

a szerkesztők

Tervezés az ifjúságügyben

Mindenfajta fejlesztés csak akkor érheti el célját, ha valós helyzetelemzésre épül, valamilyen egységes szemléletű rendszerbe foglalható és a végrehajtása tervszerű folyamat eredménye. Különösen így van ez olyan humán fejlesztések vagy szándékolt beavatkozások esetében, amelyek erőforrás-hiányosak (kevés rá az anyagi, technikai és humán forrás), így ez alól az ifjúságügy sem kivétel. Minden konkrét tervezési, értékelési vagy stratégiai elemzési folyamat előtt fontos átlátnunk, hogy a tudományterületünk hogyan szervezi a tudását, értékeit és közösségi tapasztalatait, hiszen az alkalmazott módszerek belső logikája, strukturális szerkezete, motivációs és célrendszere alapvetően ettől függ. A stratégiai tervezés az ifjúságügyben (legyen szó akár a fiatalokra vonatkozó konstruktív életvezetés kialakításáról vagy az ifjúsági szolgáltatások ellátás-tervezési folyamatáról, vagy egy helyi közösség ifjúsági problémákra adott válaszáról) többlépcsős folyamatot fed le, amelyben az akár évtizedes távlatú átfogó stratégiaalkotás után az aktuális prioritásokat, a szükségletekhez igazodó cselekvési tervet és akciókat kell definiálni. Végezetül monitorozni és értékelni kell a beavatkozás eredményességét vagy a fejlesztési folyamatot.

Ifjúsági specifikumok a tervezésben¹

Általánosságban is elmondható, hogy a jövőbe mutató programok és tervek hasznélvezői a jövő generációjának tagjai. A stratégia azonban attól igazán ifjúsági, hogy tartalma az adott terület ifjúsági korosztályára vonatkozik (persze nem figyelmen kívül hagyva a felnőtt lakosságot sem)². Ha egy pillanatra megállunk és elképzeljük, hogy a 15 éves időtávlatú stratégia célcsoportjának egy része még meg sem született, rájöhettünk: a stratégia-készítés felelőssége jóval több a papírra vetett betűknél³.

A stratégiák és a cselekvési tervek azonban nem csak ettől „ifjúságiak”. Az ifjúsági munka egyik legalapvetőbb módszertani sajátossága az érintettek

¹ Kárpáti Árpád és Nagy Ádám anyagainak engedélyezett felhasználásával.

² Nem lehet az ifjúságra vonatkozó intézkedéseket meghatározni anélkül, hogy ne vennénk figyelembe az őket „felnevelő”, azaz rájuk ifjúkorukban hatással levő intézmények szempontjait (bölcsődék, óvodák, gyermekjóléti szolgálatok, gyermek-egészségügyi intézmények stb.) és környezetüket (szüleik iskolai végzettsége, családjuk általános anyagi helyzete stb.), de anélkül sem, hogy ne gondolnánk végig: mi lesz a fiatalokkal, ha felnőnek (hogyan lesz saját lakásuk, hol fognak dolgozni stb.).

³ A célcsoport élethelyzetét, problémáit, tevékenységi köreit tekintve rendkívül heterogén képet kapunk. Az oktatáson át a szociális igényekig, a szórakozási lehetőségektől a tartalmas programokig, a jogosítvány megszerzésétől a hatékony érdekképviselőig, illetve a munkavállalásig, a lakhatásig igen sokszínűek az igények és a feladatok.

bevonása az őket érintő döntésekbe, folyamatokba (bővebben lásd: a részvételtől szóló fejezetet). Mi lehet nagyobb hatással rájuk, mint településük, térségük, országuk ifjúsági stratégiája, cselekvési terve? A stratégiák, cselekvési tervek tehát csak akkor lesznek valóban „ifjúságiak”, ha azok megalkotásában és megvalósításában a fiatalok, illetve közösségeik, szervezeteik aktív szerepet vállalnak.

A tartalom kapcsán említést kell még tennünk egy szemponttól: a stratégiák, cselekvési tervek szűk, illetve tág értelmezéséről.

Szűknek nevezhetjük azt az ifjúsági stratégiát, cselekvési tervet, amely elsősorban a harmadlagos szocializáció terepeire, az ifjúsági szolgáltatásokra, az ifjúsági közösségekre és civil szervezetekre, illetve ifjúsági munkára és szakmára, azok módszertanára és eszközrendszerére koncentrálnak. Az ilyen jellegű elképzelések nem, vagy csak rendkívül szűkszavúan tartalmaznak az oktatási, az egészségügyi, a szociális és gyermekjóléti, a közművelődési és a munkaerő-piaci stb. területre vonatkozó fejlesztéseket. Ugyanakkor az alábbi területekről mindenképp szót kell ejtsenek:

- Ifjúsági szolgáltatások (az ifjúság igényeinek való megfelelés, szükségleteire való reagálás stb.);
- Érdekvégyesítés, érdekképviselő (ifjúsági jogok érvényesítése, érvényesülésének elősegítése, szükségletek és igények kielégítésének biztosítása, segítése);
- Ifjúsági szervezetek (támogatásuk rendszere, a stratégiában foglaltak megvalósításában való szerepük, igazgatással való kapcsolatrendszerük);
- Megvalósító intézmény- és forrásrendszer (ifjúsági tevékenységet végző (munka)szervezet kialakítása, strukturálása és működésének biztosítása, nyilvánossága; a feladatokhoz források rendelése stb.);
- Szakmai szükségletek a megvalósításhoz;
- Kapcsolati háló (belföldi és nemzetközi partnerek).

Tág értelmezésű az a stratégia, illetve cselekvési terv, amely nem csak a célok meghatározása során lép ki az ifjúsági munka alapvető módszertani kereteiből, hanem a megvalósítandó programok, fejlesztendő intézmények, szolgáltatások kapcsán sem kizárólag az ifjúsági területtel számol. A tág stratégiáknak és cselekvési terveknek a szűk koncepciók által érintett területeken túl legalább az alábbi területekre kell kitérniük:

- Oktatás, képzés (az oktatási, képzési rendszer feltételeinek biztosítása, működtetése);
- Egészségügyi ellátás (testi és lelki egészségvédelem, prevenció, mentálhigiéne);

Szűk stratégiák

Tág stratégiák

- Szociális ellátás (szociálpolitika, családsegítés, gyermek- és ifjúságvédelem);
- Közművelődés-kultúra, társas és közösségi élet (szabadidő, kultúra, sport, rekreáció);
- Befogadó közösség, kirekesztés, közélet, hitélet;
- Munkaerőpiac (képzési területtel való együttműködés, munkaerő-piaci kereslet-kínálat, kihasználatlan gazdasági lehetőségek, pályakezds, munkába állás stb.);
- Lakhatás;
- Családalapítás támogatása.

A tervezésnél az alábbi lépésekkel kell számolnunk

1. lépés: a kezdeti kérdések tisztázása
 - Milyen a populáció? Mit akarunk elérni?
 - Kiknek a szükségleteire akarunk reagálni? Mit akarunk elérni?
 - Milyen forrásokra van szükségünk?
 - Kinek készül a stratégia? Mihez illeszkedik?
 - Milyen kockázatokkal nézünk szembe?
2. lépés: a fejlesztési, beavatkozási prioritások meghatározása
 - Populáció profiljának leírása;
 - Adatgyűjtés;
 - A szükségletek percepciója;
 - Az aktuális állapot és a meghatározó tényezők azonosítása és felmérése.
3. lépés: a prioritások meghatározása az akciók számára
 - Olyan ifjúsági faktorok azonosítása, amelyek a legnagyobb mérvűek és a legnagyobb hatással vannak;
 - Hatékony és elfogadható beavatkozások meghatározása.
4. lépés: a cselekvés tervezése
 - Az intervenció céljainak meghatározása;
 - Akcióterv alkotása;
 - Monitorozási és értékelési stratégia kidolgozása.
5. lépés: értékelés, folytatás
 - A stratégiából leszűrt tapasztalatok;
 - A távolabbi hatások (impact) mérése;
 - A következő prioritás meghatározása – és a folyamat újraindítása.

Az ifjúsági stratégia fogalma

Az ifjúsági stratégiák és az erre épülő cselekvési tervek az ifjúsági korosztályok szükségleteit, igényeit kielégítendő tevékenységek, szolgáltatások legfontosabb tervdokumentumai. Ezek nem nélkülözhetik sem az elméleti – akár társadalomfilozófiai – kereteket, sem a helyzetelemzések, a korosztályi folyamatok megismerését célzó kutatások, elemzések tapasztalatainak beépítését (evidence-based policy), sem pedig az ezekre alapozott, a helyi vagy nemzeti igényekhez igazított célrendszer meghatározását. Fontos továbbá, hogy az ifjúsági stratégiák elméleti tervezése során meghatározásra kerüljenek a célok megvalósítását mérni hivatott indikátorok, elkészüljön a cselekvési terv és az ezek megvalósulásával kapcsolatos monitoring is.

A stratégiai tervezés mindig meghatározott cél érdekében megvalósítandó folyamat. A tervezés lényege, hogy a települést, az ifjúsági szolgáltató intézményt, vagy a támogatási rendszert, olyanná alakítsa, ami megfelel a vele szemben támasztott követelményeknek. Így a stratégiai tervezés a környezeti változások és az adott terület (település, szervezet, intézmény, ágazat stb.) lehetőségeinek összevető vizsgálatán alapszik. A fő kérdés a tervezés során, hogy hova akarunk eljutni. A stratégiai tervezés a jövő építésének a feltétele, s ez a tervezés folyamatos tevékenységként mindig hosszabb időintervallumot fog át. A stratégiai tervezés ugyanakkor nem az elvégzendő feladatok egymásutánisága egy elképzelt cél megvalósítása érdekében, hanem új szemlélet, amelynek segítségével az intézmény/település követni tudja a társadalomban történő változásokat, ezzel megadja magának az esélyt, hogy egy dinamikus fejlődő szervezetté/településsé váljon, amely a változások tevékeny alakítója lehet (König, 2011; bővebben lásd: szervezetmenedzsmentről szóló fejezetet).

A fiatalokról való stratégiai gondolkodásnak hagyománya van Magyarországon. A két világháború között és a szocializmus időszakában – hangsúlyosan mindig ideológiai vezérelvek mentén – nagyon tudatosan megszervezett és végrehajtott ifjúsági intézmény- és szolgáltatásfejlesztés, és kutatási potenciál volt jellemző. Ez bizonyos értelemben természetes is, hiszen mindenfajta stratégiai gondolkodás mögött kimondva vagy kimondatlanul, de elméleti, ideológiai megfontolások vannak, legyen szó akár a keresztény-konzervatív családfelfogásról, a szocialista ifjúság neveléséről vagy éppen a XXI. századi modern, európai állampolgári felfogásról.

Az utóbbi évtizedben lezajlott változások ugyanakkor új kihívások elé állították az ifjúsági stratégiák készítőit és a célzott ifjúsági szolgáltatások szervezőit, mert megváltozott igényekre, új technológiai környezetben kell egy olyan generáció felnőtté válását segíteni, amely már teljes egészében a jogál-

Célracionális folyamat

Stratégia mögötti ideológia

lami keretek között kiépülő, alapvetően individuális orientációjú fogyasztói társadalom piacgazdasági viszonyaira szocializálódott. Létezik nemzeteken átívelő ifjúsági stratégia (pl.: az Európai Unió Ifjúsági Stratégiája 2010-2018), van nemzeti szintű (NIS – Nemzeti Ifjúsági Stratégia 2009-2024), illetve vannak lokális ifjúsági stratégiák, amelyek elsősorban a decentralizációs folyamatából fakadó kihívásokra adhatnak adekvát válaszokat, rögzíthetik a helyi ifjúsági szolgáltatások tervezésének, megvalósításának és értékelésének alapelveit.

Általánosságban az ifjúsági stratégiák célja, hogy a jelen állapotának, igényeinek és lehetőségeinek tudatában a helyi közösség szándékait meghatározza egy-egy terület, ellátandó feladat funkcióinak és formáinak fenntartására vagy – ha hiányzik – megteremtésére. A stratégia a szükségletek, a feladatok, a megoldási módok számavétele, továbbá olyan döntéshozatali elvek, irányok meghatározása, amely megvalósulása során a meglévő értékek megőrizhetők, a hiányosságok pótolhatók és az ifjúságügy területén a plurális fejlődési tendenciák továbbra is biztosíthatók. Ez nem egyszerű feladat, tekintve hogy az Európai Unió csatlakozással új fejezet kezdődött Magyarország életében, és ez természetesen kihatással van a fiatalok életére is, különös lehetőségeket adva kezükbe és újfajta kockázatokat teremtve. Mindez komoly kihívást jelent az ifjúsági és ifjúságsegítő szervezetek, humán szolgáltató intézmények számára is, elsősorban a foglalkoztatás, a családalapítás, a fiatalok esélyegyenlőségének és mobilitásának kérdésénél szem előtt tartva a megváltozott versenyhelyzetben. Az új helyzetre új stratégiával, új fejlesztési, innovációs forgatókönyvekkel kell készülni, a mostani magyar fiatalokat – és még inkább a jövő fiataljait – ugyanis már nem csak nemzeti viszonyrendszerben kell segíteni a felnőtté válás folyamatában, hanem az EU 28 országának viszonyrendszerében is.

Fiatalokról való stratégiai gondolkodás történelmi perspektívában

„A felnőtt társadalom igen nehezen képes a fiatalokra mint felelősségteljes, azaz a társadalomban felelősséget, kötelezettséget vállalni tudó emberekre tekinteni.”⁴ Érthető és logikus lépés volt – azok után, hogy az ifjúságot mint problémát definiálták – az ifjúságsegítéssel foglalkozó szakemberek megjelenése, képzése és a szakmai segítői- és szolgáltatórendszer kiépülése. A fiatalokról alkotott ilyen felfogás értelemszerűen sokáig a fiatalok életének erős felnőtt (társadalmi) ellenőrzésének megvalósítását szorgalmazta. Az

⁴ Európa Tanács dokumentumai: JE-LP (92) 1 REV, Strasbourg, 1993.

ifjúsági stratégiák, cselekvési tervek tartalma, konkrét tárgya a történelem során változott a fiatalok társadalmi, gazdasági helyzetének, a politikai viszonyrendszerben elfoglalt helyüknek megfelelően. A rendszerváltással a magyar fiatalok legégetőbb problémájának – s ezzel az ifjúságpolitika fő témakörének – az esélyegyenlőség kérdését, az ifjúsági munkanélküliség problémáját, az önálló egzisztencia teremtéséhez elengedhetetlen első lakás megszerzését, valamint az egészségkárosító és deviáns magatartásformák háttérbe szorítását határozták meg, az ifjúsági cselekvési tervek is egykeztek erre reflektálni.

Az ifjúsági stratégiák története

Ha tágra értelmezzük az ifjúsági szolgáltatások valamint kapcsolódó ifjúsági területek kérdését és a közösségi (helyi vagy nemzeti szintű) törődést, akkor már a közoktatási rendszernek a dualizmus korában lendületet vett fejlődése, az állami ösztönzésű ifjúsági egyesületek megjelenése⁵ vagy a szociálpolitika első intézkedései is az ifjúsági stratégia egyfajta sajátos megvalósulási formái voltak, persze a maitól gyökeresen eltérő célrendszerrel. Ha szűken értelmezzük az ifjúságról való gondoskodás fogalmát, akkor a századforduló gyermekvédelmi intézkedéseit⁶ tekinthetjük a „rejtett” stratégia talán legfontosabb eszközeinek, ekkor vállalta fel az állam jól körülhatárolt stratégia részeként az elhagyott gyermekek és fiatalok gondozását, ekkor indult fejlődésnek a gyermekmenhelyek rendszere⁷ is.

A Horthy-korszakban – a családot és a keresztény-konzervatív értékrendet középpontba állító ideológiának megfelelően – változott a fiatalokról való nemzeti felfogás, és ez megnyilvánult a kapcsolódó cselekvési tervekben, programokban is. Intenzívebbek lettek az állami gondoskodás korábbi formái és differenciáltabb az eszköztára (pl.: informális és formális közösségek, az ún. harmadlagos szocializációs színtér tudatos használata, táborok, nemzetközi csereprogramok, foglalkoztatást bővítő kezdeményezések stb.).

A II. világháború után jelentősen megváltozott az állami ifjúsági stratégia filozófiája, az ötvenes években az ifjúságpolitika legfőbb céljává az ideológiai nevelés vált. A korábbi ifjúsági önszerveződéseket felszámolták, később sor került az Úttörőszövetség és a Magyar Kommunista Ifjúsági Szövetség (KISZ) mint az „egyetlen” ifjúsági szervezet megalapítására, mint a szocialista „ifjúsági stratégia” megvalósítását támogató legfőbb intézményeinek létrehozására szovjet modell alapján.

A pártállami rendszer összeomlásával azonban mindenféle korábbi ifjúságpolitikai gondolkodásmód elavulttá vált, az ifjúságpolitika jelentését, összetevőit, színtereit, intézmény és eszközrendszerét, köztük az ifjúsági stratégiák megvalósítását szolgáló, segítő intézmények és szolgáltatások szervezését alapjaiban kellett újragondolni, kialakítani, felépíteni (részletesebben lásd: a civil-nonprofit ifjúsági szegmens fejezetet).

⁵ Wlassics Gyula kultuszminiszter állami népiskolai gondnokságok részére 1901-ben kiadott utasításában az iskolák mellett létrehozandó hazafias, vallásérkölcsei és a magyar nyelv ápolása céljából működő ifjúsági egyesületek megalakítását kezdeményezte.

⁶ 1901. évi VIII. és XXI. törvénycikkeket.

⁷ 1908-ban már több mint 50.000 gyermekről gondoskodott az állam menhelyi rendszerben, s az egyre bővülő gyermekvédelmi munka koordinálására Országos Gyermekvédelmi Központot is létesítettek 1912-ben.

Az ifjúsági stratégia cselekvési tervei mára leginkább a fiatalok, az ifjúsági korosztályok szükségleteit, igényeit kielégítendő tevékenységekre és a felnőtté válás folyamatának támogatására fókuszálnak Magyarországon. Ez persze így nagyon általános és túl átfogó a hatékony helyi cselekvési tervek és szolgáltatások szervezése szempontjából, így az ifjúsági szakma gyakorlata alapján szűkíthető, pontosítható. A hazai – és ez többségében igaz az európai⁸ ifjúságügyre is – ifjúsági cselekvési tervek általában olyan tevékenységeket foglalnak magukba, amelyek az érintett korosztályok számára mobilitási, cselekvési, szabadidős lehetőséget, tudást, készségeket, szociális kapcsolatokat, részvételi és érdekkartikulációs csatornákat, életvezetési mintákat, jobb társadalmi és munkaerő-piaci esélyeket és mindehhez eszközöket kínálnak (Nagy, 2008).

Az ifjúsági cselekvési tervek meghatározása és megvalósítása szempontjából – a stratégiai célok meghatározásán túl – három kiemelt szempontra is fel kell hívni a figyelmet. Az egyik az ifjúsági cselekvési terv rendszerszerűsége (horizontális⁹, vertikális¹⁰ és longitudinális¹¹ szempontból egyaránt), a másik a célcsoport igényeihez és szükségleteihez való alkalmazkodás, a harmadik pedig a beavatkozást meghatározó stratégia mögötti világkép.

Ifjúsági stratégiák mögöttes világképe és típusai

Az ifjúsági stratégia – mint minden koncepció – egységes szemléletű dokumentum, amelynek meghatározó alapelvei rögzítésre kerülnek és a koherenciáját valamilyen egységes szemléletű világlátás határozza meg. Ennek megfelelően az ifjúsági stratégiákban és azt megvalósítani hivatott cselekvési tervekben mindig visszaköszön az azt megalkotók (vagy elfogadók) fiatalokról alkotott világlátása, a fiatalok társadalomban elfoglalt helyéről alkotott gondolkodásmódja.

⁸ Ifjúságügyben az „európai” jelző általában nem az Európai Unióra, hanem a Strasbourgban székelő Európa Tanács ifjúságpolitikai és ifjúságméleti munkájára referál, mert az EU az ifjúsági ügyek kezelését kezdetektől fogva – az oktatási és szociális ellátások szervezéséhez hasonlóan – az egyes tagállamok belügyének tekinti, s inkább csak mint bizonyos ifjúsági programok (pl.: FLP, LLL, és köztük EVS, ifjúsági cserék, ösztöndíj programok stb.) finanszírozójaként jelenik meg. Továbbá ajánlásokat ad a nemzeti ifjúsági feladatok ellátásához.

⁹ Hogyan illeszkednek a helyi ifjúsági szolgáltatások a település más ágazati pl.: szociális, human, kulturális, közösségi stb. szolgáltatásaiba.

¹⁰ Hogyan illeszkednek a helyi ifjúsági stratégiák a regionális, a nemzeti vagy éppen a nemzetek fölötti, pl.: EU vagy ENSZ szintű ifjúsági cselekvési tervekhez.

¹¹ Az adott korosztályi cselekvési tervre milyen más, az idősebb korosztályok számára igénybe vehető szolgáltatás épül(het) az életszakaszuk egy későbbi fázisában, figyelembe véve, hogy a fiataloknak nyújtott ifjúsági szolgáltatások lényegükből fakadóan korosztályspecifikusak.

Az ifjúsági stratégiákat és cselekvési programokat többféle hagyományos módon lehet csoportosítani, így ágazati (pl.: ifjúsági munka, kultúra, mobilitás, szervezeti stb.), területi (pl.: lokális, regionális, nemzeti, EU szintű stb.) vagy szektorális alapon (kormányzati, önkormányzati, civil vagy piaci szolgáltatók). Ezek mellett létezik egy alternatív, alapvetően társadalomfilozófiai csoportosítási mód is (az előbb említett alkotói gondolkodásmódot tükrözve), amely a stratégiára épülő cselekvési terv célrendszerét veszi alapul. Így megkülönböztetünk:

- Társadalmi elvárásokon alapuló céltartalommal rendelkező ifjúsági stratégiákat;
- Antropológiai gyökerű ifjúsági stratégiákat (az egyéni belüli, pszichés folyamatokra és ezek szociális kontextusára helyezve a hangsúlyt);
- Érték- vagy morálapú ifjúsági stratégiákat (esetükben a stratégia célját etikai alapokon, egyéntől függetlenül határozzák meg).

A különböző stratégiák mögött a valóság megismerhetőségéről alkotott eltérő filozófiai nézetek is lehetnek, így mindez kihatással van a stratégia megvalósítását monitorozó értékelési eljárásra, az alkalmazott mérési eszközökre is. Általánosságban elmondható, hogy a társadalmi elvárásokon alapuló céltartalommal rendelkező ifjúságfejlesztések fogadják el leginkább az objektív, tehát mérhető és megismerhető társadalmi valóság létezését. A biológiai-antropológiai gyökerű ifjúsági stratégiák, cselekvési programok és fejlesztések bizonyos – pl.: egyéni belüli (pszichés) – folyamatok mérhetőségét, megismerhetőségét elfogadják, de ezek szociális kontextusáról, már csak, mint szubjektumok közötti (interszubjektív)¹² világról beszélnek (konszenzusos objektivitás)¹³.

Módszertani irányok

A társadalmi elvárásokon alapuló ifjúsági stratégiák megvalósításáról, annak méréséről alkotott pozitív véleményének terjedése és a „társadalmi fizika” módszertani tökéletesedése együtt eredményezték, hogy a XX. század folyamán a kvantitatív kutatási módszerek a monitoring területén széles körben elterjedtek (a motivációkutatástól, az ifjúsági szervezetek vizsgálatán át, az egészségmagatartás, értékrendi, munkaerő-piaci stb. vizsgálatokig), így az ifjúsági szakma minden területén alkalmazni kezdték. A 1960-es évektől kezdve Európában azonban egyértelmű lett, hogy a fiatalok szociális, interperszonális és kulturális aspektusainak, továbbá értelemszerűen az ember pszichológiai jellemzőinek megértéséhez más módszerekhez kell nyúlni. Olyan új módszertani elemekkel gazdagodtak a fiatalok megismerését is célzó tudományok, mint a pedagógiai etnográfia, az akciókutatás, az interpretív kutatás, az esettanulmány, a biográfiai kutatás vagy éppen a fenomenológiai kutatás (Richardson, 1999), amelyek

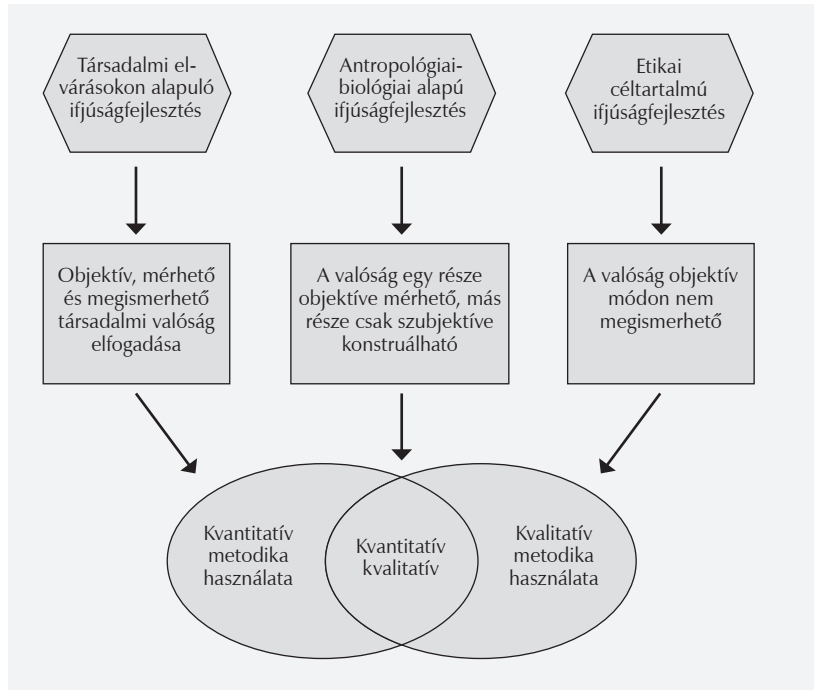
¹² A valóság csak mint szubjektív észlelések konszenzusa, konstruáltan létezik, ha több kutató is ugyanúgy érzékeli az adott jelenséget, folyamatot.

¹³ Vö: a herbarti, rousseau-i, Dewey-féle iskolamoddellel (Nagy-Trencsényi, 2012).

Társadalmi elvárások

Antropológiai gyökerek

egy-egy ifjúságfejlesztési folyamat hatásának mérésekor bizonyos esetekben sokkal hatékonyabbak is, mint a kvantitatív monitoring eszközök. Ma már pontosan látszik, hogy mindkét nagy módszertani irány alkalmazásának megvannak az előnyei és a hátrányai is a monitoring során (Hara, 1995; Smith, 1983).

1. ábra – Ifjúságfejlesztési céltartalom és a társadalmi valóság kapcsolata (saját készítés)

Értékalapú stratégiák

Az érték- vagy morálapú ifjúsági stratégiák az egyénen kívülről determinált szolgáltatási célrendszerrel dolgoznak, ide sorolhatók a keresztényi-humánus ifjúsági stratégiák, a nemzeti értékek fontosságát és a helyi vagy nemzeti közösséghez tartozást erősítő ifjúsági cselekvési tervek (elsősorban folyamatos programokon, táborokon, klubokon keresztül). Ezek mögött kifejezett nevelési szándék van, amit valamikor a jelen társadalom kritikája, az értékrendek megváltozása, haszonelvűség elutasítása és a „rég harmónia” helyreállítása motivál, más esetben a globális látásmód vagy az ökológiai egyensúly megbomlásának veszélye. Ez esetben pl.: a stratégia cselekvési programjában megvalósuló ifjúsági tábor célja a hagyományörzés, a nemzeti identitás formálása vagy a lelki gyakorlatok folytatása.

Általában a társadalmi elvárásokon alapuló céltartalmú ifjúsági stratégiák is értékcentrikus és normatív koncepcióval dolgoznak, amelyben az értékrendjükhez igazodó szükségletek kialakítása, fejlesztése kerül előtérbe,

de ezek nem az egyénből fakadó szükségleteket jelentenek, hanem egy utópikus, elképzelt „társadalmi” elváráshoz igazodókat. Ebben az értelemben pl.: a cselekvési tervben rögzített prevenciónak az a célja, hogy ne alakuljon ki a fiatalok destruktív életvezetése, mert az a társadalom számára káros; vagy a fiatalok lakáshoz juttatása azért válik fontossá, mert növekvő gyermekvállalást eredményezhet, és ez a társadalmi reprodukciót segíti elő. Ezen „pragmatikus” ifjúsági stratégiák szélesebb filozófiai síkon mozognak, akár egymástól eltérő alapról indulva is meghatározhatják az ifjúsági cselekvési terv célját, amelynek azonban közös jellemzője, hogy alapvetően a jelen társadalmi igényeihez igazodnak. Itt kell szólni azonban arról is, hogy az ember eredeti ösztönei és szükségletei magukban se nem jók, se nem rosszak, hanem a cél, a társadalmi érték minősíti azt. Ez azonban idejében megismerhető és feltárható, vagyis ezeket az objektív tényeket pozitív módon fel kell használni az ifjúsági munka folyamatában (amelynek végső céljai sokfélék lehetnek (igazodva az aktuális társadalmi berendezkedéshez): hivatásbeli képzettség, a jó polgár és személyiség kifejlődése stb.).

A társadalmi szükségleteken alapuló pragmatikus ifjúsági stratégiák mögötti társadalomfilozófia és ismeretelmélet jellemzően amerikai találmány volt. Európában is kialakult olyan irányzat, amely az állampolgári nevelést állítja az ifjúságügy középpontjába, de ez sokkal kevésbé individualisztikus, mint a tenger túli pragmatizmus és a társadalmi és emberi viszonyok tekintetében is tradicionálisabb, „poroszosabb”, az állami követelményekhez való alkalmazkodást hangsúlyozza. Ezen túl az utóbbi időben felértékelődtek a szociális interakciót támogató társadalmi szükségletek, és ennek megfelelően az erre épülő ifjúsági stratégiák, ahol a jó állampolgár fogalma körében erőteljesebb szerepet kap a közösségi elem, a befogadó magatartás, a többiek által elismert presztízs és tekintély is.

A társadalmi elvárásokon alapuló célrendszerrel bíró ifjúsági stratégiák között szólni kell a hagyományos kelet-európai oktatási rendszerre építő sajátos cselekvési színterekről (pl.: iskolai klubok, táborok), amelyek jellemzően tapasztalati-tudományos értékelvű pedagógia alapján konkrétan kitűzik a fiatalok elérendő állapotát, pontosan tisztázzák a fejlesztendő pedagógiai, társadalmi értékeket és már a nevükben is viselik a megismerhető realitásból fakadó tapasztalatokat.

A harmadik nagy ifjúsági cselekvési program típus megközelítése antropológiai alapú, amelynek kulcselemei a fiziológiai és pszichés szükségletek, az ifjúsági aktivitás és a szabadság. Talán leginkább az evolúciós alapokon kidolgozott pszichológia (Spencer, 1895) lehet az ősforrása ennek az irányoknak. Jellemzően ide sorolhatók azok az ifjúsági stratégiák, amelyek

Pragmatikus
stratégiák

A jó állam-
polgár

Fiziológiai
és pszichés
szükségletek

kitűzött célként az „életre akarnak felkészíteni”, hogy a fiatalokat képessé tegyék saját szükségleteinek kielégítésére, de úgy, hogy belássák és elfogadják, hogy a szükségleteiket csak a többi ember érdekeinek figyelembevételével elégíthetik ki.

Az antropológiai alapú ifjúsági stratégiák sok rokonságot mutatnak a társadalmi elvárásokkal, ám a cselekvési terv célja nem a külső társadalmi elvárásokból, hanem a belső szükségletekből fakad. A személyközpontú stratégiák emberképe azonos a humanisztikus pszichológia emberképével, amely egyrészt a valóság szubjektív átélésében, megtapasztalásában, másrészt az emberi lehetőségek kibontakoztatásában gyökerezik. Ezen stratégiák szerint minden kisgyermek és fiatal képes a fejlődésre, s arra is képes, hogy mindezt önmagával kapcsolatban felismerje, s ha felismerte, képes az önmegvalósításra. Ezen filozófia mentén szervezett ifjúsági cselekvési tervek feladata, hogy a fiatalokat képessé tegye az önfejlesztésre, s mindezt úgy tegye, hogy közben meghagyja a szabadságukat. Célfelfogása szerint a normativitással szemben egyértelműen értékrelatív és pluralistább.

A nemzeti és lokális szintű – elsősorban önkormányzati – ifjúsági stratégiák leginkább a társadalmi elvárásokon alapuló céltartalommal bíró modellek közé sorolhatók Magyarországon, míg az antropológiai, illetve az etikai céltartalmú ifjúsági koncepciók inkább csak az alternatív ifjúsági szolgáltatásszervezésben (pl.: egyházi ifjúsági programok, személyre szabott nonprofit ifjúsági szolgáltatások) jelennek meg.

A stratégia megvalósítása és mérhetősége

A stratégia megvalósításának mérhetősége és az eredmények megismerhetősége legkisebb mértékben az értékelt vagy erősen morális tartalmú ifjúsági stratégiák és cselekvési tervek kidolgozóit foglalkoztatják, s ez esetükben érthető, hiszen a fiatalokkal való foglalkozás célját etikai alapokon, egyéntől – sőt akár még az emberi közösségtől is – függetlenül határozzák meg. A társadalmi elvárásokon alapuló megismerési stratégiákban definíciószerűen benne van, hogy a társadalmi elvárások, folyamatok megismerhetők, a valóság objektív módon létező. Ez az alapvetően pozitívista ifjúságfelfogás elsősorban mennyiségi, kvantitatív módszerek alkalmazásával látja biztosíthatónak a korosztályi innovációhoz elengedhetetlen ismeretek megszerzését és a stratégia megalkotását.

A három különböző irányultságú ifjúságstratégia-céltartalom alapvetően három különböző monitoring koncepciót indukál, amelyek a kvalitatív és kvantitatív módszertani eszközök különböző szintű használatát vonják ma-

guk után. Mindez persze nem jelenti azt, hogy egyik vagy másik stratégia és cselekvési terv a gyakorlati megvalósítás során ne alkalmazhatna „profilidegen” monitoring módszert, hiszen tiszta modellek csak a teória szintjén léteznek. Ennek megfelelően a 2. ábra (fentebb) inkább azt szemlélteti, hogy egy-egy ifjúsági fejlesztési céltartalommal milyen megismerési módszerek alkotnak koherens egységet.

Mára az önálló ifjúsági szakma kialakítását célzó reformtörekvések és a társadalmi valóság megismerésének interszubsztivitását előtérbe helyező ismeretelméletek terjedésével a kvalitatív módszerek alkalmazása is gyakoribb lett¹⁴, ennek ellenére az ifjúsági stratégiák megvalósítását monitorozó indikátorok között a szakma még ma is a kvantitatív vizsgálatok, adatok eredményeire alapoz elsősorban.

Alapelvek, -értékek és fókuszpontok az ifjúsági stratégiákban

Az ifjúsági stratégiák készítéséhez elengedhetetlen, hogy a meglévő tapasztalatok, kutatási eredmények birtokában, a stratégiai célokat és kapcsolódó társadalomfilozófiai háttérrel szem előtt tartva a stratégiát készítő meghatározzák azokat az alapértékeket és alapelveket, amelyek egységes szemléletűvé teszik a javaslatokat, valamint a cselekvési tervet. Ezt szükség szerűen igazolja a terület sokszínűsége is, hiszen nem egy szűk keresztmetszetben kell szemlélni az ifjúságügyet, hanem jelenük teljességében. A hazai ifjúsági stratégiák jellemzően az alábbi meghatározó értékek talaján állnak:

- A generációk egymás iránt érzett felelős gondolkodása, felelősségvállalása, felelősségvállalása;
- A másság elfogadása (mindenféle fizikai és társadalmi másság, speciális bánásmódot igénylő állapot integrált kezelése);
- A helyi közösség értékeinek elfogadása, vállalása, a történelmi, természeti, kulturális stb. hagyományok ápolása és továbbörökítése;
- Esélyegyenlőség és nyitott társadalmi mobilitási csatornák biztosítása;
- Demokratikus társadalmi viszonyok elfogadása és fejlesztése, a társadalmi részvétel értéke;
- A tanulás mint lehetőség, mint jog és kötelesség és mint a társadalmi integráció eszköze;

¹⁴ Az elméleti alapo zás végett ebben a kontextusban tekintsünk el attól, hogy a relatíve olcsóbb kvalitatív módszerek egyre gyakoribb alkalmazását nyilván befolyásolja az ifjúsági szakma folyamatos forráshiánya.

- Összhang más átfogóbb ifjúsági stratégiákkal, koncepciókkal vagy ágazati tervekkel.

Az ifjúsági stratégiákra épülő cselekvési tervek jellemző alapelvei:

- Az ifjúsági korosztály, illetve a cselekvési terv alanyainak meghatározása, jellemzően életkori kategóriákkal (pl.: fiatalnak tekintik a 12-29 éves korosztályt, vagy a településen élő 14-35 éves lakosokat stb.);
- A lokális hatókörű cselekvési tervek jellemzően a helyi lakosú kisgyermek és ifjúsági korosztályt, valamint a település oktatási intézményeiben tanuló fiatalokat célozzák;
- A kisgyermek és ifjúsági korosztályok aktív részvételének, szerepvállalásának biztosítása, a fiatalok bevonása a döntés-előkészítéstől a végrehajtásig tartó folyamatba kompetenciájuknak megfelelő mértékben, véleményük megkérdezése az őket érintő helyi témában a döntések meghozatala előtt (strukturált korosztályi párbeszéd);
- Együttműködés és partnerség a fiatalokkal foglalkozó intézmények, szervezetek, formális és informális civil közösségek között;
- A cselekvési terveknek reális, a helyi közösség erőforrásaival és teljesítőképeségével összhangban lévő mérték meghatározása a feladatok vállalásában;
- A fiatalokkal való foglalkozást formális és informális hálózati kapcsolatokon keresztül kell megvalósítani, nem pedig vertikális hierarchiába rendezett „intézményrendszeren” keresztül;
- Többcsatornás finanszírozás kialakítása az ifjúsági célú forrásteremtésben;
- A cselekvési tervek hatékonyságának alapfeltétele a folyamatos monitoring lehetőségének megteremtése (rendszeres véleménykérés, folyamatkövetés, kutatás, adatgyűjtés stb.);
- A cselekvési tervek általában a nevelési, oktatási intézményekre az ifjúsági problémák kezelésének aktív színtereként tekint, azok autonómiájának tiszteletben tartása mellett;
- A gyermek- és ifjúsági-, valamint diákönkormányzatokkal, ifjúsági fórumokkal, tanácsokkal mint az ifjúsági közéletiség, társadalmi részvétel műhelyeivel általában kiemelten foglalkoznak a cselekvési tervek.

Az ifjúsági terület szerteágazó volta és a cselekvési tervekben felölelt korcsoport heterogenitása miatt a felmerülő problémák, igények és az ezekhez kapcsolódó megoldások meglehetősen eltérő feladatokat definiálnak a különböző helyi dokumentumokban, de ennek ellenére kitapinthatók

közös fókuszpontok, amelyek nélkül jellemzően nincsen átfogó korosztályi stratégia. Ezek az alábbiak:

- Ifjúsági szervezetek, érdekérvényesítés: érdekvédelem, érdekképviseleti rendszer, ifjúsági közéletiség, iskolai diákönkormányzatok, gyermek- és diákjogok, az iskola világa, diákvezető-képző tréningek, házirendek törvényességi felülvizsgálata, ifjúsági lobbizás;
- Rekreáció: a fiatalok szabadidős szokásai, kulturális, művelődési, szórakozási, fizikai, lelki és szellemi rekreációs lehetőségei, az intézmények, szervezetek szerepe, hagyományos és újszerű ifjúsági programok, ifjúsági közösségi terek fejlesztése;
- Gyermek- és ifjúságvédelem: egészséges életmód, prevenciók programok, képzések, szociális problémák, deviancia, mentálhigiénés jelzőrendszer stb.;
- Fiatalok életkezdési programja: pályaválasztás, családalapítás, pályakorrekciós lehetőségek, képzési profil, első lakáshoz jutás és otthonteljesítés, ifjúsági munkanélküliség, egzisztenciális viszonyok, gyermekvállalás, formális, nemformális és informális tanulási lehetőségek;
- Ifjúsági szolgáltatások, intézmények: a településen működő ifjúsági, ifjúságsegítő intézmények, szolgáltatások és szervezetek szerepe, lehetőségei, szakemberek helyzete, működési feltételek, az önkormányzat és a közsféra ifjúsági intézményei (ifjúsági bizottság, ifjúsági referens), civil közösségek közti folyamatos koordináció, intézmények viszonya a fiatalokhoz;
- Nemzetközi kapcsolatok: testvérvárosok, csereprogramok, önkéntes szolgáltatók, mobilitási programok;
- Finanszírozás: többcsatornás finanszírozás, önálló helyi ifjúsági forrásteremtés lehetősége, kapcsolódás a központi finanszírozási mechanizmusokhoz, helyi adomány és erőforrás programok.

Konkrét ifjúsági stratégiák

Az Európai Unió Ifjúsági Stratégiája¹⁵

Az Európai Közösségek Bizottsága 2009-ben fogadta el a jelenlegi évtized ifjúságpolitikájának új közösségi stratégiáját, amely stratégia tényként állapítja meg, hogy a fiatalok képezik a társadalom egyik legkiszolgáltatottabb csoportját, különösen a mostani gazdasági és pénzügyi válság ide-

¹⁵ Brussels, 27.4.2009 COM(2009) 200. An EU Strategy for Youth – Investing and Empowering. A renewed open method of coordination to address youth challenges and opportunities.

jén, másrészt rávilágít arra, hogy a fiatalok öregedő társadalmunk értékes erőforrásai. Az új átfogó stratégia rövid és hosszú távra szóló intézkedései az európai fiatalokat érintő szakpolitikai területeket ölelik fel, különös tekintettel a fiatalok oktatására, a foglalkoztatásra, a kreativitásra és a vállalkozói készségre, a társadalmi befogadásra, az egészségre és a sportra, a civil részvételre és az önkéntes munkára. Az új stratégia hangsúlyozza továbbá az ifjúsági munka fontosságát, és meghatározza az uniós szintű ifjúságpolitika hatékonyabb végrehajtásához szükséges megerősített intézkedéseket.

Az EU ifjúsági jövőképe a stratégia szerint két megközelítésen alapul: az ifjúságba való befektetésen és az ifjúság érvényesülésének elősegítésén. Az új stratégia különös figyelmet fordít a hátrányos helyzetű fiatalokra. Ha megvalósul a kapcsolódó cselekvési program, javulhat az ifjúságpolitika és más szakpolitikai területek közötti együttműködés, valamint a megújított nyílt koordinációs módszert alkalmazó, együttműködésen alapuló politikai döntéshozatal. Az utóbbival összefüggésben az ifjúságnak is lehetősége lenne strukturált párbeszéd keretében kifejezni véleményét.

Az új hosszú távú stratégia három átfogó és egymással összekapcsolódó célból áll, amelyek szorosan kötődnek más EU-s stratégiai tervekhez, célkitűzésekhez (elsősorban a szociális területen), és minden célhoz több különböző cselekvési területet jelölt meg. Minden cselekvési terület egy rövid távú célkitűzésből és olyan konkrét intézkedésekből áll, amelyekre a tagállamok és a Bizottság – saját hatáskörükön belül – vállalkoznak. Az átfogó célok a következők:

1. Esélyteremtés az ifjúság számára az oktatás és a foglalkoztatás terén;
2. A lehetőségekhez való hozzáférés javítása és az összes fiatal teljes társadalmi részvétele;
3. A kölcsönös szolidaritás erősítése a társadalom és a fiatalok között.

Annak a célnak az elérése érdekében, hogy a fiatalok számára több lehetőséget teremtsenek az oktatás és a foglalkoztatás terén, a következő cselekvési területeket tartalmazza:

1. cselekvési terület – oktatás: az iskolarendszeren kívüli oktatást jobban integrálni kell annak érdekében, hogy kiegészítse az iskolarendszerű oktatást, valamint fejleszteni kell a minőségét, és el kell ismerni az eredményeit;
2. cselekvési terület – foglalkoztatás: annak érdekében, hogy megkönnyítsék a fiataloknak az iskolából, illetve az inaktív állapotból vagy a munkanélküliségből a munka világába való átmenetét, a nemzeti és az európai foglalkoztatáspolitikai intézkedéseknek tiszteletben kell

tartaniuk a flexicurity (rugalmas és egyben biztonságos munkaerőpiac) elveit. Ezenkívül az oktatásnak törekednie kell arra, hogy biztosítsa a munkaerőpiac igényeinek megfelelő készségek megszerzését;

3. cselekvési terület – kreativitás és vállalkozói szellem: támogatni kell a tehetségfejlesztést, a kreatív készségeket, a vállalkozói mentalitást és a kulturális kifejezőmódokat az ifjúság körében.

A fiataloknak a lehetőségekhez való jobb hozzáférést és a társadalomban való teljes körű részvételét középpontba állító célkitűzés elérése érdekében a stratégia következő beavatkozási pontokat látja:

4. cselekvési terület – egészség és sport: a túlsúlyosság, a sérülések, a függőségek és a kábítószer-használat megelőzése és kezelése, az egészséges életmód népszerűsítése a fiatalok körében, valamint az ifjúságsegítők, egészségügyi szakemberek és sportszervezetek közötti együttműködés ösztönzése;
5. cselekvési terület – részvétel: annak ösztönzése, hogy a fiatalok részt vegyenek közösségük civil életében, valamint a képviselői demokráciában, ifjúsági szervezetek támogatása, a szervezetlen fiatalok részvételének támogatása, illetve információs szolgáltatások nyújtása az ifjúság számára.

Végezetül a társadalom és a fiatalok közötti kölcsönös szolidaritás erősítésére vonatkozó célt az EU a következő cselekvési programmal kívánja elérni:

6. cselekvési terület – társadalmi integráció: a fiatalok társadalmi kirekesztődésének megelőzése érdekében mozgósítani kell az érintett szereplőket, mint pl.: a szülőket, a tanárokat, a szociális munkásokat és ifjúságsegítőket;
7. cselekvési terület – önkéntesség: a fiatalok önkéntességének támogatása érdekében több lehetőséget kell teremteni – többek között határon átnyúlókat is –, el kell távolítani az akadályokat, valamint erősíteni kell az iskolarendszeren kívüli oktatás értékének elismerését;
8. cselekvési terület – az ifjúság és a világ: fel kell használni a meglévő ifjúsági hálózatokat és eszközöket az ifjúságnak a globális politikai döntéshozatalba való bevonására.

A stratégia felhívja a tagállamokat arra, hogy nemzeti szinten ágazatokon átívelő politikát valósítsanak meg az ifjúsági területen, és ezt tartja követendőnek a helyi és regionális szereplők tekintetében is.

A stratégia külön kitér az ifjúsági munka új szerepére és definiálja is azt:

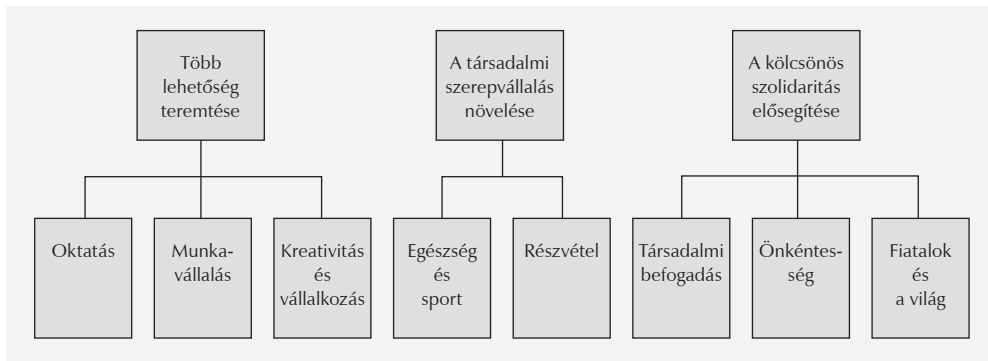
Az EU ifjúsági jövőképe

Esélyteremtés

Oktatás és foglalkoztatás

Társadalmi részvétel

Szolidaritás

2. ábra – Az EU ifjúsági stratégiájának céljai és cselekvési területei

„az ifjúsági munka¹⁶ foglalkozásszerű vagy önkéntesek által irányított, ifjúsági szervezetek keretében, önkormányzatnál, ifjúsági központokban, egyházi intézményekben stb. működő olyan iskolán kívüli nevelés, amely hozzájárul a fiatalok fejlődéséhez. A családokkal és más szakemberekkel együtt az ifjúsági munka segíthet megküzdeni a munkanélküliséggel, az iskolai kudarcokkal és a társadalmi kirekesztődéssel, valamint szabadidős tevékenységet is jelent” (Európai Unió Ifjúsági Stratégiája, 2009). A stratégia célja szerint az ifjúsági munka keretében készségeket is el lehet sajátítani és támogatást jelenthet a fiatal korból a felnőttkorba való átmenet folyamatában is. A célok elérése érdekében erősíteni kell az ifjúsági, ifjúságsegítői munka szakmai színvonalát és valódi foglalkozássá alakulását, mert valamennyi cselekvési területhez és célkitűzéshez hozzá tud járulni. Ennek elérése érdekében a stratégia arra hívja fel a tagállamokat és a Bizottságot, hogy javítsák az ifjúsági munka finanszírozását és minőségét, valamint az ifjúsági munkások, ifjúságsegítők készségeit és mobilitását.

Az ifjúságpolitika területén létrejött új integrált együttműködési kerethez ágazatokon átívelő politikai megközelítések kialakítására is szükség van minden szinten. Megvalósításának nyomon követése érdekében folyamatos és rendszeres párbeszédet szorgalmaz mind az EU szintjén, mind pedig a tagállamok és a fiatalok között. A javaslatok között szerepel a politikai döntéshozatal fejlesztése érdekében a politikai együttműködéshez kapcsolódó magas szintű szemináriumok, illetve a technikai szakértelemmel kapcsolatos műhelytalálkozók keretében megvalósuló egymástól tanulás is, amelybe a fontosabb érdekelt szereplőket is bevonják. A stratégia utal

¹⁶ Az ifjúsággal végzett munkára széles körben használatos kifejezés (youth work). A Szerződés 149. cikkének (2) bekezdésében említett „szociálpedagógus” (socioeducational instructor) az ifjúságsegítőre használt jogi kifejezés.

a monitoring fontosságra is. Kinyilvánítja, hogy a politikai döntéshozatalnak tényeken és méréseken kell alapulnia, ezért használni kell és tovább kell fejleszteni azokat a meglévő eszközöket, amelyek segítségével bővíthetők az ifjúsággal kapcsolatos információk.

A Nemzeti Ifjúsági Stratégia (NIS)

A magyar Nemzeti Ifjúsági Stratégia tizenöt éves időtávban fogalmazta meg az ifjúsági korosztályokkal kapcsolatos társadalmi célokat és az ezekhez kapcsolódó állami feladatokat¹⁷.

A Nemzeti Ifjúsági Stratégia ún. tág stratégia, azaz nem a szakmán keresztül közelíti meg az ifjúsági korosztályokat, hanem a teljes tevékenységtérképet igyekszik áttekinteni. A stratégia (vertikális) céljainak utolsó három pontja mutatja meg a szakmai területeket, ezek önállóan ún. szűk stratégiaként is értelmezhetők.

A NIS igyekszik komplex módon közelíteni az ifjúsági korosztályokkal kapcsolatosan feladatokhoz. Ahhoz, hogy az állam hogyan segíti elő „az esélyegyenlőség ifjúsági korosztályok körében történő megteremtését”, hogyan vesz részt „a gyermekvállaláshoz szükséges társadalmi, gazdasági, mentális feltételek megerősítésében”, és hogyan ösztönzi „az ifjúsági korosztályok társadalmi és egyéni felelősségének, tudatosságának (egészség, fenntartható fejlődés stb.), integrációjának és közösségeinek fejlesztését” (NIS, pp 97).

A NIS általános célja az ifjúságban rejlő erőforrások kibontásának és a korosztályok társadalmi integrációjának elősegítése. A stratégia megfogalmazása szerint az ifjúságot egy folyamatos, innovatív, korszerű tudással rendelkező erőforrásnak tekinti, amely képes a társadalom megújítására, az aktív szerepvállalásra. Az ifjúsági korosztályok tagjaira, mint a jövő alakítóira és önálló, döntésképes egyénekre tekint, lehetőséget ajánlva képességeik kibontakoztatásához.

A NIS előkészítése során nemcsak a hazai ágazati stratégiák és az EU tagországok ifjúságpolitikai dokumentumait, hanem az Európa Tanács, és az Európai Unió ifjúságpolitikai iránymutatásait, továbbá a Nemzeti Fejlesztési Terv és kapcsolódó anyagait is felhasználták. A stratégia a gyermekek, a serdülők, és a fiatalok 8/12 – 25/30 éves korcsoportját fogadja el ifjúságnak, a megnövekedett tanulói és a bizonytalan gyermek-serdülő-fiatal felnőtt mentális és szociális határok miatt.

¹⁷ A stratégia széles szakmai együttműködésben készült el, több munkacsoportot alakítva. A kormány előterjesztése nyomán 2009 őszén az Országgyűlés több mint 90 százalékos többséggel fogadta el a NIS-ről szóló 88/2009. (X. 29.) határozatot.

Ezek alapján a stratégia három fő célt tűzött ki maga elé:

1. Az ifjúsági korosztályok sikeres társadalmi integrációjához szükséges környezet fejlesztése
 - Erősíteni, segíteni kell a gyermekvállaláshoz szükséges társadalmi, gazdasági, mentális feltételeket, a családi környezet kialakulását és biztonságát az ifjúság körében (pl.: családsegítés, gondozás, támogatás, örökbefogadás, regionális etnikai egyenlőtlenségek, gyerek-szegénység csökkentése, férőhelyek számának növelése stb.).
 - Szükséges elősegíteni a fiatalok munkavállalását és önálló egzisztencia-teremtését (képzési és a munkaerő-piaci szereplők közötti kapcsolat erősítése, tájékoztatás, az információs lehetőségek bővítése, otthonteremtési programok, fiatalok által elérhető adatbank stb.).
 - Csökkenteni kell a kirekesztést, a kirekesztettség és a marginalizáció esélyeit (pl.: pozitív attitűd fejlesztése, az önkéntesség, közösségi tevékenység, ifjúsági önszerveződések támogatása, intézményhálózat bővítése stb.).
2. Az ifjúsági korosztályok és közösségeik érvényesülésének elősegítése
 - Biztosítani kell a versenyképes tudást, fejleszteni az önálló élethez szükséges kompetenciákat (pl.: tanárképzés megújítása, presztíznövelés, „új esély”, „második esély” programok, tehetséggondozó szolgálat kiterjesztése, nyelvgyakorlás feltételeinek a megteremtése, egész életen át tartó tanulás megalapozása stb.).
 - Javítani kell a kulturális fogyasztás színvonalát, az infokommunikációs ellátottságot, csökkenteni a területi különbségeket, valamint segíteni az interkulturális környezetben való helytállást, együttműködést (pl.: pályázati programok, ösztöndíjak, helyi és regionális civil ifjúsági szervezetek programjainak összehangolása, digitális közműfejlesztés, csereprogramok fejlesztése stb.).
 - Fejleszteni kell az ifjúsági korosztályok társadalmi és egyéni felelősségét, tudatosságát (egészség, fenntartható fejlődés stb.), közösségeiket, valamint segíteni az integrációjukat (pl.: fogyasztóvédelem és az egészséges életmód ismereteinek beépítése a Nemzeti Alaptantervbe, ifjúsági szolgáltatók és szolgáltatások komplex akadálymentesítése, komplex bűnmegelőzési projektek indítása stb.).
3. Az ifjúsági szakma és az ifjúsági civil szervezetek munkájának elősegítése
 - Szükséges megteremteni a feltételeket az ifjúsági szolgáltató szervezetek feladatellátásában való részvételéhez. Be kell vonni az

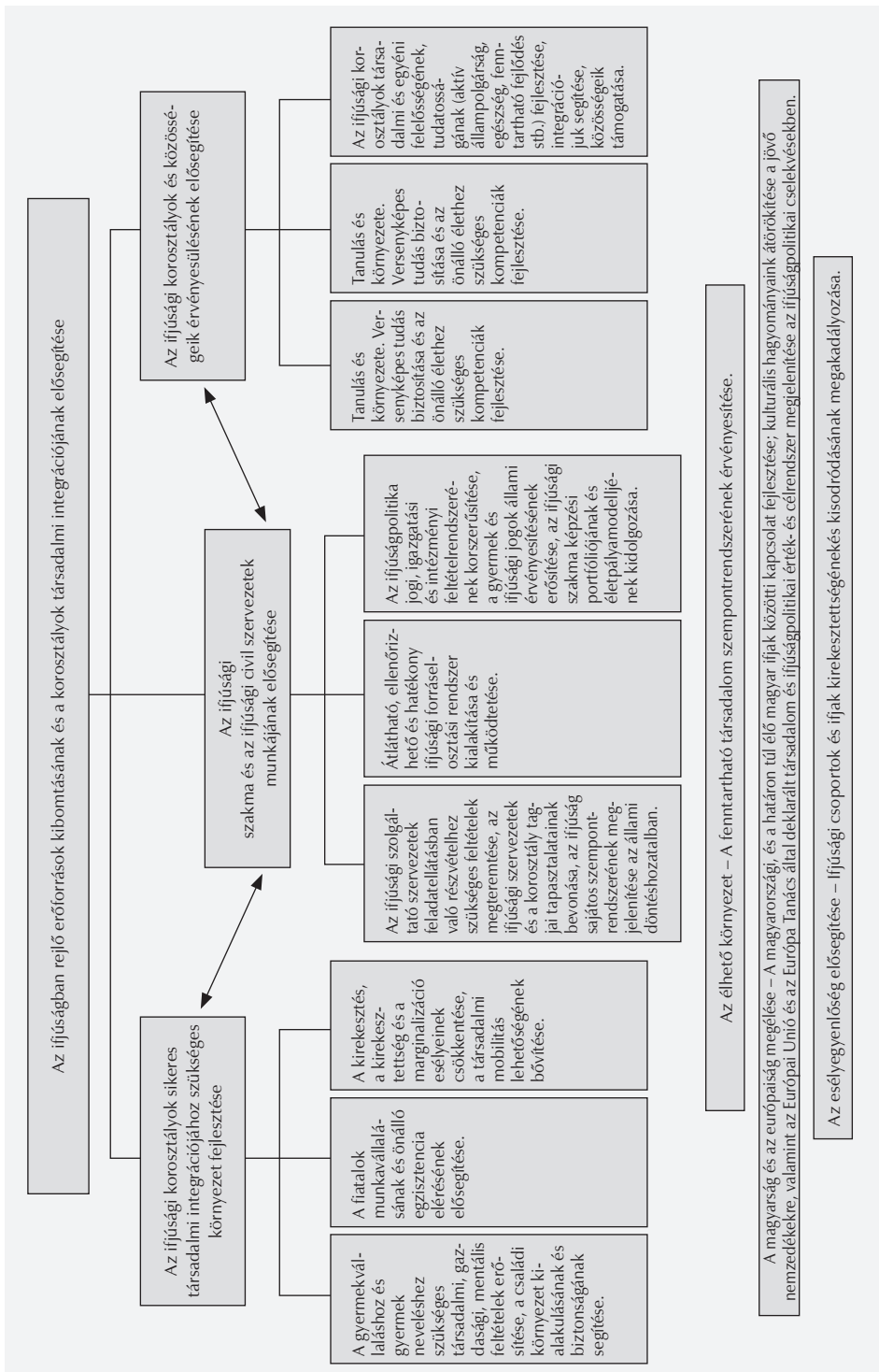
ifjúsági szervezeteket és a korosztály tagjait, valamint meg kell jeleníteni az ifjúság sajátos szempontrendszerét az állami döntéshozatalban (pl.: ifjúsági ügyekkel foglalkozó bizottság létrehozása, társadalmi párbeszéd a korosztállyal, települési gyermek és/vagy ifjúsági önkormányzatok megalakulásának ösztönzése stb.).

- Ki kell alakítani az ifjúság kezdeményezéseit és az ifjúságsegítő szakma törekvéseit támogató, átlátható forráselosztási rendszert (pl.: többcsatornás forráselosztás stb.).
- Ki kell alakítani az ifjúságpolitika jogi, igazgatási, és intézményi feltételrendszerét, erősíteni a gyermek- és ifjúsági jogok állami érvényesítését, valamint kidolgozni az ifjúságsegítő szakma képzési portfólióját és életpályamodelljét (pl.: ifjúsági törvény kidolgozása, önkormányzati törvény módosítása, gyermek- és ifjúsági jogokról szóló tananyag oktatása a közoktatási intézményekben, gyermeki jogok érvényesítése stb.).

A konkrét stratégiai (specifikus) célok mellett, az európai technikákhoz igazodva a stratégia meghatározott ún. horizontális célokat is, így az esélyegyenlőség elősegítését, az élhető környezet-társadalom szemléletét, valamint a nemzeti és európai identitás erősítését is.

Ugyanakkor a NIS-ben nemcsak arra kell felhívni a figyelmet, ami benne van, hanem ami kimaradt:

- Ilyen az információs forradalom teljes társadalmat és tételesen annak valamennyi szegmensét, intézményét átalakító hatása és ennek következményei az ifjúsági korosztályokra nézve, illetve az ezen változásokra adható válaszok, védelmek.
- Ilyen az ifjúsági törvény szükségességének kijelentése (az eredeti tervezetben ez a kitétel még szerepelt, de az igazgatási egyeztetések során ez a passzus kikerült az anyagból), e nélkül az egész ifjúsági terület, illetve az ezen a területen folyó fejlesztések fogódzó nélkül maradnak. Úgy is fogalmazhatnánk, hogy míg a NIS leírja 15 éves távlatban a célokat, addig a törvény ennek keretrendszerét, eljárásrendjét adná meg különös tekintettel arra, hogy milyen feladatok minősülnek állami és melyek nem állami ifjúsági feladatoknak.
- Ilyenek a célokhoz és a feladatokhoz szükséges források igénylésének kimondása (az igazgatási egyeztetés még azt sem engedte az anyagban benne hagyni, hogy a költségvetési tervezés során felmérni, értékelni és integrálni kell a stratégiából következő feladatok forrás-szükségletét, amely kitétel még igen messze van a konkrét forrás-szükséglettől).

3. ábra – A Nemzeti Ifjúsági Stratégia célrendszere

Az Új Nemzedék Jövőjéért Program (2012)¹⁸

A stratégia időhorizontját tekintve általában több évet, akár évtizedet is átfogó fejlesztési alaplódokumentum, amely végrehajtása rövidebb cselekvési terveken, akcióprogramokon keresztül szokott zajlani. Mivel a hosszú távú stratégia az akciókat, beavatkozásokat lehetővé tevő erőforrások felett aktuálisan rendelkező kormányok életciklusán túl mutat, természetes, hogy minden kormány igyekszik megalkotni saját ifjúságpolitikai programját, jó esetben, értelemszerűen összhangban a Nemzeti Ifjúsági Stratégiával, rosszabb esetben attól eltérő szemléletmóddal.

Magyarországon is létezik a jelenlegi kormánynek ifjúsági programja, amely nem cselekvési terv, nem akciókat és beavatkozási területeket és módokat jelöl ki, hanem inkább szimbolikusan rögzíti a fiatalokhoz való viszonyát, illetve a fiatalokról való gondolkodásmódját. Az Új Nemzedék Jövőjéért Program (ÚNJP) tehát nem stratégia, nem cselekvési terv, hanem egy keretprogram (és ilyen értelemben idegen a tervezés stratégia-cselekvési terv logikájától), amely meghatározza a kormány ifjúságpolitikai céljait. Ezek alapján az ÚNJP jellemzően célállapotot rögzít:

- Az új nemzedék hosszú távú jövőképpel rendelkezik, amelyben képes célokat kitűzni maga elé, és rendelkezik azzal a motivációval, amely ezek megvalósítására irányul.
- Az új nemzedék fel van vertezve a demokratikus értékekkel, jogaival tudatosan él, kötelezettségeinek eleget tesz.
- Az új nemzedék egy aktív társadalmi réteg, amely felelősséget érez magáért, szűkebb és tágabb környezetéért, valamint hazájáért.
- Az új nemzedék tisztában van azzal a ténnyel, hogy gazdasági-társadalmi fejlődés szempontjából ők a jövő zálogai.
- Az új nemzedék az a generáció, amelyből évek múltán országunk üzleti- és közszférája szereplői kerülnek ki.
- Az új nemzedék érzékeli és be tudja azonosítani az őt érintő problémákat, és ezekre vagy önmaga keres megoldást, vagy képes kifejezni, hogy milyen jellegű támogatásra van szüksége.
- Az új nemzedék nemzeti és európai identitásával hozzájárul a hagyományok és kulturális értékek megismeréséhez, elterjesztéséhez, valamint a korszerű, versenyképes technológiák alkalmazásához és közvetítéséhez.
- Az új nemzedék környezet- és egészségtudatos, és elfogadja a fenntartható gondolkodás alapelveit.
- Az új nemzedék hallatja a hangját, és elmondja, hogy mivel ért egyet, és milyen változásokra van szükség ahhoz, hogy boldogan élhessen.

Cselekvési tervek

A NIS feladatainak konkrét végrehajtására rövid távú, kétéves, felelőssel, határidővel és források hozzárendelésével ellátott cselekvési programokon keresztül kerül sor, melyek kormányhatározat formájában jelennek meg. Az első Cselekvési Terv 2010-2011-es évekre, a második 2012-2013-as évekre vonatkozik.

¹⁸ 1494/2011. (XII. 27.) Korm. határozattal elfogadott Új Nemzedék Jövőjéért Program, a Kormány ifjúságpolitikai keretprogramja.

A második Cselekvési Terv¹⁹

A 2012-2013. évekre vonatkozó cselekvési terv általános feladatként meghatározza, hogy össze kell hangolni a Nemzeti Ifjúsági Stratégiában megfogalmazott célok megvalósítása érdekében a különböző szereplők ifjúságügy terén végzett tevékenységét, valamint, hogy – jelentős késéssel ugyan, de – ki kell alakítani a Nemzeti Ifjúsági Stratégiában elfogadott elvek, cselekvési célkitűzések és az azokhoz rendelt megvalósítási koncepciók eredményeinek mérését szolgáló indikátorokat és módszereket. A cselekvési terv alapján az ifjúsági korosztályok sikeres társadalmi integrációjához szükséges környezet fejlesztéséhez, a célok eléréséhez a fogyatékkal élő fiatalok esélyteremtése érdekében a szakképzési kerettantervekben meg kell jelenniük az őket segítő szempontoknak, és ennek alkalmazására fel kell készíteni a pedagógusokat. Támogatni kell a munka és a magánélet összeegyeztetését, a rugalmas foglalkoztatási formák elterjesztését, valamint a rugalmas munkaszervezési módok, magánéleti kötelezettségeket figyelembe vevő humánpolitika bevezetését a foglalkoztatóknál, elő kell segíteni a fiatalok foglalkoztatását. Elő kell segíteni az ifjúsági korosztály otthoneremtését, amely kiemelt prioritásként kezeli az önálló lakhatási körülményeket megteremteni szándékozó fiatalok érdekeit, illetve a gyermekvállalás népszerűsítésével pozitív irányban befolyásolja a demográfiai helyzetet. Az üzleti szféra erőforrásainak az ifjúsági munkába történő bevonását célzó hosszú távú (a stratégia időtartamára szóló) program előkészítése érdekében tényfeltáró tanulmányt kell készíteni a hazai vállalati szféra jelenlegi támogatáspolitikájáról, a fiatalokat, valamint az ifjúsági munkát segítő adományozói gyakorlatáról. Már az EU-s finanszírozáshoz kapcsolódik a cselekvési terv azon pontja, amelyik előírja, hogy a 2014–2020-as tervezési időszak ifjúsági korosztályt érintő beavatkozási területeinek és egészségfejlesztő, prevenciós programok tervezésének megalapozása érdekében összegző ajánlásokat, segédleteket kell készíteni az ifjúsági korosztály élethelyzetére befolyással bíró kormányzati szervek fejlesztéspolitikai szereplői számára.

A Cselekvési Terv az ifjúsági korosztályok és közösségeik érvényesülésének elősegítése érdekében előírja, hogy támogatni kell az ifjúsági korosztály igényeinek megfelelő, egységes és átfogó szolgáltatási rendszer kialakítását, amely az iskolarendszerű képzésben résztvevő diákok iskolai sikerességét, életpálya tervezésük folyamatát széleskörű programok révén segíti elő. Pályázati úton támogatni kell az ifjúsági korosztályok és közösségeik önálló kezdeményezéseit, önkéntes feladatvállalásukat; elő kell segíteni a fiatalok nemzetközi tapasztalatszerzését, különös tekintettel a hátrányos helyzetű, leszakadó térségekben élőkre. Ösztönözni kell a fiatalok és döntéshozók közti érdemi párbeszéd kialakítását, valamint támogatni kell az ifjúsági korosztály bevonásával zajló Strukturált Párbeszéd folyamat megvalósítását, és a fiatalok további aktív részvételét az európai és hazai szintű konzultációkban. Azt is rögzíti a cselekvési terv, hogy tovább kell támogatni az Integrált Közösségi és Szolgáltató Terekhez (IKSZT) kapcsolódó ifjúságfejlesztési programokat, valamint a helyi ifjúsági szolgáltatások fejlesztését szolgáló megyei szintű mentorhálózat működését. Meg kell teremteni az ifjúságot segítő intézmények, képzőhelyek, illetve a hallgatói érdekképviselő együttműködésére építő, prevenciós célú, az egészséges életmódra való felkészítést támogató tevékenységeinek, területi-ágazatközi humán erőforrásának új típusú hálózatát és képzési rendszerét a célcsoport aktív bevonásával.

A cselekvési terv előírja, hogy népszerűsíteni kell a katonai és honvédelmi ismeret-

tek megszerzését biztosító köz- és felsőoktatási tantárgyakat (sic!), valamint az azokat oktató intézmények és a tantárgyakat választó tanulók, hallgatók létszámának növelésén keresztül erősíteni kell a hazafias és honvédelmi nevelést. Célirányosan kell fejleszteni az érintettek egészséges életmódra nevelését, sport- és szabadidős tevékenységét. Egy másik pontjában arról szól, hogy pályázati úton támogatni kell a diáksport-, valamint a szabadidősport-programokat az ifjúsági korosztály körében egészségmegőrzésük érdekében. Elő kell segíteni emellett a hátrányos helyzetű fiatalok diák- és szabadidősportban való részvételét. Támogatni szükséges a hátrányos helyzetű társadalmi csoportok, valamint a romák aktív sporttevékenységét, és növelni kell az egészségtudatossággal, egészségfejlesztéssel foglalkozó programok számát, az egyének egészségük iránti felelősségének, az öngondoskodás képességének, a helyi közösségek és a társas támogatások erősítésének segítségével, az egészségterv módszerének terjesztésével a színtereken. A legfontosabb egészségfejlesztéssel kapcsolatos üzeneteket el kell juttatni a hátrányos helyzetű lakosság részére, különös tekintettel a hátrányos helyzetű fiatalokra. Az esélyegyenlőség égisze alatt a cselekvési terv előírja, hogy erősíteni kell a közoktatás hátránykompenzációs szerepét, kiemelten a hátrányos, valamint halmozottan hátrányos helyzetű, köztük a roma tanulók befogadó oktatási környezetben megvalósuló iskolai sikerességének elősegítésére, a korai iskolaelhagyás megelőzésére, az eredményes továbbtanulást, a munkaerő-piacra történő sikeres belépést szolgáló, egyéni tanulási igényekre reagáló tanulászervezési eljárások alkalmazásának elősegítésére.

Az ifjúsági szakma és az ifjúsági civil szervezetek munkájának elősegítése érdekében a cselekvési terv többek közt előírja, hogy:

- Meg kell vizsgálni az ifjúságsegítő szakképzéssel kapcsolatos jogszabályi környezetet, s javaslatot kell tenni ennek összehangolására az ifjúságsegítők foglalkoztathatósága érdekében.
- BA szintű ifjúság szakmai képzést kell indítani.
- A sport- és ifjúsági ügyek kapcsán pontosan meg kell határozni az önkormányzat által ellátandó feladatok, nyújtandó szolgáltatások körét, a feladat-ellátási folyamat szabályozását és a feladatellátáshoz szükséges személyi, tárgyi és anyagi feltételrendszert.
- A kistérségi szintű ifjúsági koordinátori modellprogram tapasztalataira építetten folytatni kell az ifjúságügy intézményrendszer kistérségi szintjének kialakítását.
- Érvényesíteni kell az Európai Unió és az Európa Tanács ifjúságpolitikai dokumentumaiban foglalt ajánlásokat és javaslatokat a hazai szakpolitikai intézkedésekben, továbbá erősíteni kell az elsősorban földrajzi alapon szerveződő nemzetközi ifjúságpolitikai együttműködések, különös tekintettel a Visegrádi Együttműködésre és a Közép-Európai Kezdeményezésre.

A nemzeti és az európai ifjúsági stratégia összevetése

Összevetve a két fő stratégiai dokumentumot első pillantásra túl sok különbség nem látható, mindegyik társadalmi elvárásokon alapul, felhasználja a korábbi kutatási eredményeket, beépíti a szakmapolitikai folyamatokat is. A NIS kicsit nagyobb időtávban gondolkodik ugyan stratégia szintjén, de szűkebbre veszi a cselekvési tervek időszakát. Az EU stratégiája hosszú távú célokat és rövid távú cselekvéseket tartalmaz, és ezek folyamatos építkezést

¹⁹ 1590/2012. (XII. 17.) Korm. határozat a Nemzeti Ifjúsági Stratégia 2012–2013. évekre vonatkozó cselekvési tervéről.

jelentenek, míg a nemzeti stratégiában a hosszú távú célok mellett a cselekvési tervek esetében már kimutatható a szakmai és kormányzati koncepció ellentétes pályáivá is bizonyos célokhoz rendelt intézkedéseknél.

Az stratégiák elfogadás előtti társadalmi vitája is eltérő volt, az EU szintű dokumentum elfogadása előtt Bizottsági, tagállami, korosztályi, szakmai vita (5000 hozzászólás, nyitott koordináció) is zajlott, a nemzeti stratégia szakértői egyeztetését közigazgatási egyeztetés követte, majd a társadalmi vitában érlelődött ki a végső szövege, több mint 800 hozzászóló alkotott véleményt róla. Talán a legnagyobb különbség a megközelítési módban mutatható ki: míg az EU ifjúsági stratégiája kimondottan olyan szakpolitikák generációs metszete, amelyben az ifjúságpolitika támogatólag lép fel a maga eszközeivel, addig bár a NIS-ben is érezhetően jelen van a szakpolitikák „generációs metszete”, a nemzeti stratégia emellett hangsúlyosan az önálló ifjúsági ágazati feladatokra koncentrál.

Szerkezetét tekintve az EU Ifjúsági stratégiája 3 célt tartalmaz, amelyhez 8 cselekvési terület, 8 célkitűzés és 49 intézkedés kapcsolódik, addig a NIS 1 céljához, 3 rész cél, 9+3 alcél és 184 intézkedés tartozik. Tartamát tekintve az eltérő struktúrában jellemzően azonos tartalmú célok szerepelnek.

A helyi ifjúsági stratégia alkotásának folyamata

Azokban az országokban, ahol a kormányzati szerepvállalás csökken, – hosszútávon Magyarországon is ez a tendencia volt érzékelhető – az ifjúságpolitikák jól megfigyelhető jellegzetessége az, hogy körülhatárolják az állam szerepét az ifjúsági ügyeket illetően. Ez a szerep jellemzően a törvényi háttér megteremtésére, az önszerveződés lehetőségének és az anyagi források egy részének biztosítására korlátozódik, kiegészülve a nemzeti szintű kihívásokra adott válaszokkal (demográfiai kihívások kezelése, rendszerek közötti átjárhatóság, területi hátrányok csökkentése stb.) A legtöbb ifjúsági feladatot azonban a helyi közösségeknek, elsősorban az önkormányzatoknak és a civil társadalomnak kell megoldania.

Magyarországon 1990 őszén több mint 3100 települési önkormányzat kezdte meg működését. Joggal vetődhet fel a kérdés, hogy egyáltalán mekkora településen van értelme beszélni önálló ifjúsági stratégiáról. Erre a válasz az, hogy az ifjúsággal való koncepcionális foglalkozásnak mint szemléletnek, mint gondolkodásmódnak bármekkora településről is legyen szó, van létjogosultsága. A kisebb településen kevesebb a feladat, kevesebb és más jellegű problémák, intézmények vannak, ezért nincs mindenhol szükség arra, hogy deklarált, önálló ifjúsági cselekvési terv se-

gítse elő a felnőtté válás és a társadalmi integráció folyamatát. Egy városi önkormányzat azonban, ha meg akar felelni a kihívásoknak, kénytelen differenciáltan kezelni az egyes problémákat. Éppen ezért ezeken a településeken szükség van egy integráló (és a végrehajtást koordináló) ifjúsági stratégiára és kapcsolódó ifjúsági cselekvési tervre. A fiataloknak a helyi társadalomban elfoglalt helyzete persze településenként változik, s a területi és társadalmi egyenlőtlenségek rendszere különösen befolyásolja ezt, ezen kívül függ a fiatalokhoz való viszony a település regionális elhelyezkedésétől, szociológiai típusától, települési és térségi funkcióitól, tradícióitól is, ám mindentől függetlenül az ifjúsági stratégia alkotásának folyamata hasonló lépésekből áll.

A helyi ifjúsági stratégia alkotása mindig a peremfeltételek és az időtáv meghatározásával kezdődik, amit a meglévő tapasztalatok, adatok és kutatási eredmények, erőforrások és hiányterületek áttekintése követ. A tervezést segítő információkat lehet primer adatforrásból (célzott kutatás) vagy meglévő adatbázisok, statisztikák, intézményi és szakértői elemzések felhasználásával előteremteni a valós helyzetkép megalkotására. Hasznos, ha nemcsak a célcsoport és a helyi közösség problémáit, jellemzőit, illetve terveit, szándékait tárjuk fel, hanem a meglévő dokumentumokat, szolgáltatásokat, az ifjúságügyet segítő intézményeket, szervezeteket is értékeljük.

A stratégiatervezetet lehet és kell is széles társadalmi vitára bocsátani, lehetőséget adva a laikusoknak is a kapcsolódásra. A stratégiának tartalmaznia kell azt is, hogyan kívánja mérni annak megvalósítását, milyen indikátorokat kíván alkalmazni a monitoring során. A következő lépésben a konkrét cselekvési program (feladatterv) kidolgozása következik, aminek felelősöket, hozzárendelt erőforrásokat és határidőket egyaránt kell tartalmaznia, ezek nélkül az ifjúsági stratégia érdembeli megvalósítására esély sincs. A cselekvési programot a vita fázisában általában már nem szokták a társadalmi, csupán a szakmai nyilvánosság elé tární, viszont elfogadása után meg kell történnie a társadalmisításnak is mind a felnőtt lakosság, mind a fiatalok, mind pedig szakma felé (a stratégiai tervezés lépéseit lásd részletesen: a szervezetmenedzsmentről szóló fejezetben).

Az adott cselekvési terv megvalósítását folyamatosan értékelni, követni, „monitorozni” kell, de szükséges a stratégia megvalósulásának egészét is mérni.

Peremfeltételek és időtáv

Valós helyzetkép alkotása

Cselekvési terv erőforrásokkal és határidőkkel

Monitoring

Sem a stratégia, sem az ifjúsági szolgáltatások, programok tervezése és fejlesztése nem nélkülözheti a monitoring tevékenységeket. E téren alapvetően háromféle értékelési stratégia közül választhatunk annak fényében, hogy a stratégia tervezése, biztosítása vagy eredményessége szempontjából szeretnénk értékelni a hatékonyságot. Az ifjúsági stratégia értékelésekor az alábbi kérdésekre kell választ adni:

- Milyen célokra és szükségletekre, hogyan reagáltunk a cselekvési programmal?
- Milyen beavatkozás lehetett hatással a szükségletekre, problémára?
- Milyen közbenső és végső célcsoportot kívántunk elérni a cselekvési programmal?
- A stratégia valóban elérte-e a célcsoportot, és reflektált-e az igényeikre, folyamatokra?
- A terveknek, standardoknak megfelelően nyújtjuk-e a szolgáltatásokat, programokat?
- Adekvát volt-e a cselekvési terv?
- Hatékony volt-e a program megvalósítása?
- Hogyan változott a célcsoport helyzete a kulcsindikátorok alapján?

Nyilván nem kell különösebben magyarázni, hogy miért kellene alkalmazni az értékelési eljárásokat az ifjúsági stratégiák kapcsán, de azt mindenképp tudnunk kell, hogy az értékelés milyen további hasznokat hozhat ezen a területen:

- Az ifjúsági stratégia és cselekvési terv értékelése segít igazolni, dokumentálni és mérni az ifjúsági tevékenységeket és azok hatékonyságát;
- Hozzájárul a beavatkozások hatékonyságának és eredményességének növekedéséhez;
- Racionális alapot biztosít a döntéshozatal (finanszírozók, támogatók, szervezők stb.) számára;
- Megkönnyíti a különböző elérhető szolgáltatási módszerek, alternatívák közötti választást;
- Visszacsatolást és rendszeres értékelést biztosít a munkateljesítményről;
- Olyan pozitív hangvételű fórumot tud biztosítani, ahol lehetőség van olyan működési kérdések megvitatására is, amik egyébként rejtve maradnának és az ifjúságügyben dolgozó kollégák kiegészéséhez vezetnének;

- Pozitív megerősítést nyújt a stratégiát eltervezők, finanszírozók és végrehajtók számára;
- A szolgáltatások, programok, akciók hitelességét és legitimitását növeli technikai, társadalompolitikai és közösségi szempontból.

Stratégiai indikátorok

Többször hangsúlyoztuk, hogy az ifjúsági stratégia nem nélkülözheti a megfelelő indikátorok meghatározását (erről bővebben lásd a szervezetmenedzsmentről és a projektmenedzsmentről szóló fejezeteket). Ezek a stratégiai indikátorok a helyi programok célja, fókusza és eszköztára fényében változhatnak.

Az Európa Tanács (ET) értékelési rendszere

Az ET mérési rendszere egy cselekvést négy fázisban vizsgál: stratégiai szándékok és törvényhozás, költségvetés rendelése, a beavatkozás természete (tárcákon belül és/vagy összkormányzati) és a végrehajtás mechanizmusa és struktúrája. Ezzel együtt kiemeli, hogy az ifjúságpolitika egyszerre önálló politika és más politikák része is. Lényegében nem a kormányzaton belüli helyzete az érdekes, hanem, hogy elérheti-e egy ifjú, akinek szüksége van rá.

Az Európa Tanács tanulmánya (Lauritzen, 2007) kiemeli, hogy az indikátorok jó teljesítése önmagában nem elegendő, hiszen azok nem, vagy nem jól mérik a parlamenti, nyilvános, civil, kormányzati és médiaterületek ifjúsági teljesítményét. Ettől még természetesen a tényleges mérés lehetséges és szükséges is azért, hogy összehasonlítható módon értsük meg az ifjúság élethelyzetét. E szempontokból következően az alábbi monitoringelemek szerint próbálja egy-egy ország ifjúságpolitikáját feltérképezni (hangsúlyozva, hogy a területekhez indikátorok nincsenek rendelve²⁰) (Kátai, 2006):

²⁰ A célok tekintetében a mérési rendszer pozitívnak tekinti, hogy: Növekedjen az élethosszig tartó tanulás résztvevőinek száma. Növekedjen az új technológiákat tanulók száma. Növekedjen a személyes segítséget kapók aránya. Növekedjen az ifjúsági információs szolgáltatások (központok, pontok) elérhetősége. Növekedjen az aránya az egészséges életmódot élni akaróknak, és nőjön az ehhez segítséget adó programok száma. Növekedjen azon önkormányzatok száma, amelyek olcsó lakhatást biztosítanak. Növekedjen a foglalkoztatottság a fiatalok körében. Növekedjenek az ifjak mobilitási lehetőségei. Növekedjen azon országok száma, ahol ifjúsági törvény van hatályban. Növekedjen azon önkormányzatok és kormányzati intézmények száma, ahol az ifjaknak ténylegesen van lehetőségük a szólásszabadságra és a közéletben való részvételre. Növekedjen a lehetséges szabadidős és kulturális programok száma. Növekedjen a sport és más aktivitások mennyisége. Növekedjen annak lehetősége, hogy tanulási és tapasztalatszerzési céllal elmenni otthonról, és ez minél ifjabb korban történjen meg először. Csökkenjen az áldozattá válók és elkövetővé válók aránya.

1. Nemformális tanulás: vannak-e olyan képzések, oktatási folyamatok, amelyek eredményeként az ifjúság képes aktív társadalmi részvételre?
2. Ifjúsági képzési politika: léteznek-e az ifjúsági fejlesztő folyamatokhoz szükséges képzők és képzések?
3. Ifjúságspecifikus törvényhozás: létezik-e az aktív ifjúságpolitikához szükséges, az ifjúsági szervezeteket is bevonó jogszabályi környezet?
4. Ifjúsági költségvetési források (projekt és nem projektalapú): léteznek-e, és ha igen kiszámíthatóak-e a források? A kormányzat biztosít-e forrásokat az ifjúsági kezdeményezések támogatásához, ifjúsági szervezetek működéséhez?
5. Ifjúsági információs politika: az ifjúsággal kapcsolatos kormányzati információkat és egyéb speciális információs szükségletek kielégítése biztosított-e?
6. Többszintű (helyi és nemzeti) politika: Az alsóbb igazgatási szintek értékelése. Az ifjúságpolitikának a kormányzás minden szintjén meg kell jelennie, tehát a kormányzati szint mellett az önkormányzatoknál is.
7. Ifjúságkutatás mint a tényalapon meghatározott ifjúságpolitika alapja: az ifjúságpolitika mennyire alapul méréseken, ugyanis az ifjúságpolitikának nem feltételezéseken, hanem kutatásokon alapuló tényekre kell támaszkodnia.
8. Ifjúsági részvétel: az ifjúság aktív társadalmi részvételének értékelése.
9. Tárcaközi együttműködés: az átfogó és dinamikus ifjúságpolitika feltétele a folyamatos ágazatközi együttműködés. Erre megoldást jelenthet egy kormányközi bizottság felállítása.
10. Innováció: az új ötletek, kreatív megoldások támogatása.
11. Ifjúsági tanácsadó testületek – partnerség a kormánnyal (nemzeti és helyi szinten): a hatalom és az ifjúság szervezeteinek együttműködése. A partnerség jegyében olyan testület felállítása szükséges, amelyben részt vesznek mind a kormányzat, mind az ifjúság és szervezeteiknek képviselői annak érdekében, hogy megtárgyalják és befolyásolják az ifjúságot érintő ügyeket. Az ilyen testület felállítása nem csupán országos, hanem helyi szinten is kívánatos.

Az ET horizontális szempontjai a következők:

1. Információ – jutnak-e a fiatalok a róluk szóló döntések meghozatalához elég információhoz?
2. Részvétel – beleszólhatnak-e a fiatalok a saját életükbe, a róluk szóló döntésekbe?
3. Hatalom – van-e elég erejük megvalósítani a róluk szóló döntéseket?

*Európai Ifjúsági Fórum (EIF)
– a nemzeti ifjúságpolitikák értékelésének szempontjai*

Az Európai Ifjúsági Fórum (részletes bemutatását lásd a nemzetközi ifjúsági szervezetekről szóló fejezetet) saját rendszert dolgozott ki a nemzeti ifjúságpolitikák monitorozására (az Európai Ifjúsági Fórum ifjúságpolitikai indikátorai²¹). Ugyanakkor meg kell említeni, hogy itt is csak a szempontok adottak, de nincs kidolgozva a mérési rendszer, s ezek híján az értékelés sem történhet meg.

A javasolt szempontok:

1. Tanulás (élethosszig tartó, formális és nemformális) oktatás és képzés;
2. Az új technológiákhoz való hozzáférés biztosítása;
3. Szakértő személyi segítségnyújtás és támogatás, pályaválasztási tanácsadás;
4. Információhoz való hozzáférés, információ biztosítása;
5. Az egészségügyi szolgáltatásokhoz és a szociális védelemhez való hozzáférés;
6. A lakáshoz jutás;
7. A fizetett munkához való hozzáférés;
8. Mobilitás elősegítése;
9. Igazságszolgáltatás és ifjúsági jogok érvényesülése;
10. Lehetőségek a társadalmi részvételre és az aktív polgári szerepekre;
11. Rekreációs, kulturális és társadalmi aktivitások biztosítása;
12. Sport- és szabadidős tevékenységek feltételeinek megteremtése;
13. Ifjúsági csere és nemzetközi tapasztalatok;
14. Biztonságos és védett környezet kialakítása.

Európai Ifjúsági Fórum

Az Európai Ifjúsági Fórumot (EIF) 1979-ben hozták létre abból a célból, hogy európai szinten képviselje az ifjúsági szervezeteket, és párbeszédet kezdjen a fiatalokkal. Tagjai az EU tagállamok nemzeti ifjúsági tanácsai és különféle nemzetközi nem-kormányzati ifjúsági szervezetek. Elősegíti napi szinten a kapcsolatteremtést és a kommunikációt tagszervezetei között, valamint a tagszervezetek és individuális fiatalok között. Célja, hogy jelentősebb képviselői szerepe legyen az ifjúsági ügyeket érintő kérdésekben. Az EIF jelentős szakmai tapasztalattal rendelkezik az ifjúsági munka, ifjúságpolitika, a nem-kormányzati ifjúsági szektor és a civil szféra kérdéseiben. Az EIF képviselteti magát az Európai Bizottság különféle munkacsoportjaiban, és részt vesz a források terhére kiírt pályázati rendszerek elbírálási folyamatában. Ezen túl rendszeresen elemzi, értékeli a források felhasználását és módosításokat javasol a következő ciklus pályázati rendszerébe. Az EIF fontos szerepet játszott abban a konzultációs folyamatban is, ami a Fehér Könyvet eredményezte.

²¹ [Http://icnyp.net/uploads/media/11_indicators.pdf](http://icnyp.net/uploads/media/11_indicators.pdf), Indicators of a (National) Youth Policy (2013).

Gördülő tervezés

Az ifjúsági stratégiákban az esetek döntő többségében szükségletalapú, vagyis valamilyen felmerülő hiányra vagy növekedési szükségletre reagálva kell a cselekvési programot megalkotni, ám az ifjúsági szükségletek a felnövekvő generációk cseréjével is dinamikusan változnak. Ha az ifjúsági cselekvési programok nem igazodnak a megváltozott és folyamatosan változó korosztályi igényekhez, akkor idővel könnyen kiüresednek, céljuk és tartalmukat tekintve is inadekváttá válhatnak. A gyors generációs cserék nemcsak azt hozzák magukkal, hogy a kapcsolódó akciókat, szolgáltatásokat időről időre újra kell kalibrálni, hanem igénylik a módszertani és kommunikációs eszköztár folyamatos megújítását is. Ehhez a nemzetközi trendek követése és a hazai fejlesztési innovatív modellek, ifjúsági pilotprojektek figyelemmel követése hatékonyan járulhat hozzá, csakúgy, mint a helyi ifjúsági szakma tematikus képzéseken való részvétele. Ugyanakkor a stratégiát is időről időre felül kell vizsgálni (gördülő tervezés), hiszen 15 éves távlatra pontosan előre gondolkodni csaknem lehetetlen.

A gördülő tervezés (Rolling Wave Planning) egy olyan rugalmas tervezési technológia, ami a mai kor igényeinek felel meg. Használják vállalatok piaci folyamatok előrejelzésére, de egyre jobban terjed társadalmi problémák kezelésére hivatott akciótervek készítésénél is. Ennek egyik jó példája a Fehér Könyv készítésének folyamata. Ebben a gördülő tervezésben a tervezési horizontot jellemzően egy évvel tolják előbbre. Minden tervciklusban a fejlesztési területek tekintetében az akciócsoport egy évet újonnan von be a középtávú tervezés folyamatába, és az elmúlt tervciklus utolsó két éve átdolgozásra kerül. Ez a gördülő tervezési mód biztosítja az elérendő tervértékek éves aktualizálását, és azt, hogy a terv megfeleljen a legújabb információknak is. Ilyen tervezés jellemzően középtávú ifjúsági tervek esetében lehet működőképes és a mindenkori első évből vezethető le részletes éves tervezés.

Az ifjúságról szóló Fehér Könyv²²

Annak érdekében, hogy az Európai Unió segítse tagországait a fiatalok támogatását célzó intézkedések meghozatalában, ún. Fehér Könyvet alkotott, amely egyfajta válasz az Unió-szerte érzékelhető, a közösségi életben való részvétel hagyományos formáival szembeni nagyfokú elégedetlenségére is. A Fehér Könyv két összetevőből áll, új együttműködési keretrendszert javasol, részben az EU-tagállamok közötti együttműködés fokozására, részben pedig a fiatalokkal kapcsolatos tényezők nagyobb arányú figyelembevételére az ágazati politikákban. A Fehér Könyv megjelenését megelőzően az EU széles körű konzultációs gyakorlatot folytatott le a fiatalok problémáinak

²² European Commission white paper of 21 November 2001 – A new impetus for European youth. Com (2001) 681.

megismerésére, ennek eredményeként kiderült, hogy a nagyfokú eltéréseket mutató életkörülményeik ellenére a fiataloknak alapvetően megegyezik az értékrendjük, a törekvéseik, de közősek a nehézségek is, amikkel szembenéznek az Európai Unióban. Így a Fehér Könyv elsősorban a nemzeti és európai politikai irányvonalak megteremtőinek írja elő feladatként, hogy könnyítsék meg a fiatalok számára biztosított valódi, felelősségteljes szereplést (részletesebben lásd: az európai ifjúsági rendszerekről szóló fejezetet).

Felhasznált irodalom

- GASPERONI, G., SCHIZZEROTTO, A.: *Study on the State of Young People and Youth Policy in Europe*, 2001, European Commission D.G. for Education and Culture, Milano
- HARA, K.: *Teacher-Centered and Child-Centered Pedagogical Approaches in Teaching Children's Literature*, Education, 1995/3
- HOLTZ, V. H. *Measures of excellence: the search for the gold standard*, Bulletin of the Medical Library Association, 1986/4
- HURRELMAN, K. (szerk.): *International Handbook of Adolescence*, 1994, Westport, Greenwood Press, London
- KÖNIG, É. (szerk.): *Stratégiai tervezés a szociális munkában*, 2011, Debrecen
- KUHN, T.: *The Structure of Scientific Revolutions*, 1962, University of Chicago Press, Chicago
- LAURITZEN, P.: *11 Indicators of a National Youth Policy*, 2007, European Youth Forum
- NAGY, Á., TRENCSENYI, L.: *Szocializációs közegek a változó társadalomban – a nevelés esélyei: család, iskola, szabadidő, média*, 2012, Iszt Alapítvány, Budapest
- NÉMETH, A., SKIERA E.: *A reformpedagógia és az iskola reformja*, 2003, Budapest
- SMITH, J. K. *Quantitative versus qualitative research: An attempt to clarify the issue*, Educational Researcher, 1983/3
- SPENCER, H: *The Principles of Psychology*. Appleton and Co, Williams and Norgate 1895, London-New York
- EURÓPA TANÁCS: *Szakértők az ifjúságpolitikai indikátorokról, harmadik, összegző találkozó, DJS/YR/YPI*, 2003.03.26-27. Európai Ifjúsági Központ, Strasbourg
- EURÓPA TANÁCS: *JE-LP (92) 1 Rev*, 1993, Strasbourg
- EURÓPAI KÖZÖSSÉGEK BIZOTTSÁGA: *Az Európai Bizottság Fehér Könyve – Új Lendület Európa Fiataljai számára*, 2001.11.21. Com(2001) 681, Brüsszel
- EURÓPAI KÖZÖSSÉGEK BIZOTTSÁGA: *Az EU ifjúsági stratégiája-befektetés és az érvényesülés elősegítése*, 2009.04.27. Com(2009), Brüsszel
- MAGYAR KÖZTÁRSASÁG ORSZÁGGYŰLÉSE: *A Nemzeti Ifjúsági Stratégiáról szóló 88/2009. (X.29.) Ogy határozat*
- MAGYAR KÖZTÁRSASÁG KORMÁNYA: *A Nemzeti Ifjúsági Stratégia I. cselekvési tervéről (a 2010-2011. évekre vonatkozóan)*, 1012/2010. (I. 22.) Korm. határozat
- MAGYARORSZÁG KORMÁNYA: *A Kormány ifjúságpolitikai keretprogramjának, az Új Nemzedék Jövőjéért Programnak az elfogadásáról*, 1494/2011. (XII. 27.) Korm. határozat
- MAGYARORSZÁG KORMÁNYA: *A Nemzeti Ifjúsági Stratégia 2012-2013. évekre vonatkozó cselekvési tervéről*, 1590/2012. (XII. 17.) Korm. határozat
- MAGYARORSZÁG KORMÁNYA: *Új Nemzedék Jövőjéért Program, Közigazgatási és Igazságügyi Minisztérium*, 2012

Tartalomjegyzék

Tervezés az ifjúságügyben	4
Ifjúsági specifikumok a tervezésben	4
Az ifjúsági stratégia fogalma	7
Fiatalokról való stratégiai gondolkodás történelmi perspektívában	8
Ifjúsági stratégiák mögöttes világképe és típusai	10
A stratégia megvalósítása és mérhetősége	14
Alapelvek, -értékek és fókuszpontok az ifjúsági stratégiákban	15
Konkrét ifjúsági stratégiák	17
<i>Az Európai Unió Ifjúsági Stratégiája</i>	17
<i>A Nemzeti Ifjúsági Stratégia (NIS)</i>	21
<i>Cselekvési tervek</i>	25
<i>A nemzeti és az európai ifjúsági stratégia összevetése</i>	27
A helyi ifjúsági stratégia alkotásának folyamata	28
Monitoring	30
Stratégiai indikátorok	31
<i>Az Európa Tanács (ET) értékelési rendszere</i>	31
<i>Európai Ifjúsági Fórum (EIF) – a nemzeti ifjúságpolitikák értékelésének szempontjai</i>	33
Gördülő tervezés	34
Felhasznált irodalom	35

A kiadvány a
„Fiatalok Fehérvárért – Pályakezdő munkanélküliek
bevonása közösségi feladatok ellátásába” című,
TÁMOP-1.4.1.-11/1-2012-0032
számú pályázat keretében valósult meg.

A pályázatot megvalósító szervezet:

Az Echo Nonprofit Network tagjaként működő
Sziti Szociális Egyesület
(8000 Székesfehérvár, Fürdő sor 3.)

A pályázat együttműködő partnerei:

Székesfehérvár Megyei Jogú Város
Önkormányzata

Fejér Megyei Kormányhivatal
Munkaügyi Központja

A kiadvány tartalma
nem feltétlenül tükrözi az Európai Unió
hivatalos álláspontját.